

Емина М. Копас-Вукашиновић
Универзитет у Крагујевцу
Факултет педагошких наука, Јагодина

УДК: 373.2(497.11)"18"
ИД БРОЈ: 203720204
Стручни рад
Примљен: 4. јуна 2012.
Прихваћен: 20. септембра 2013.

ПРВИ ПРЕДШКОЛСКИ ПРОГРАМИ У СРБИЈИ КАО ПОЛАЗИШТЕ ЗА САВРЕМЕНЕ ПРЕДШКОЛСКЕ КУРИКУЛУМЕ

Апстракт: У раду¹ су представљени услови у којима су настајали први предшколски програми у Србији, а који су подразумевали друштвену бригу о деци раних узраста и педагошке идеје на којима је почивала пракса. Циљ истраживања је био да се утврди колико педагошке основе првих предшколских програма данас одређују концепт савремених предшколских курикулума. Полазишта за ово истраживање су пронађена у првим незваничним и полузваничним предшколским програмима, који су од друге половине 19. века настајали на територији тадашње Србије, а актуелност педагошких идеја тих полазишта данас препознајемо и у савременим програмским концепцијама. Истраживање је урађено применом дескриптивне методе, поступком анализе садржаја. Резултати истраживања потврђују нашу претпоставку да су друштвени и педагошки контекст у којем су настајали први предшколски програми у Србији значајним делом актуелни и у савременим предшколским курикулумима. Такође се препознају и извесна идентична полазишта у методичком приступу организацији активности са децом, као и у одређењу функција предшколског васпитања и образовања.

Кључне речи: предшколски програм, савремени курикулум, друштвени контекст, педагошки контекст, полазишта за израду програма (курикулума).

---

¹ Чланак представља резултат рада на пројектима „Од подстицања иницијативе, сарадње, стваралаштва у образовању до нових улога и идентитета у друштву“ (бр. 179034) и „Унапређивање квалитета и доступности образовања у процесима модернизације Србије“ (бр. 47008), које финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије (2011–2014).

Човек није биће које само посматра и учи, него које и представља и ради, те се према томе мора одредити и дечије васпитање. Представљајући, делајући и творећи, то су грађоценији и узвишенији радови, него посматрајући и учећи.
(Friedrich Wilhelm August Fröbel, према: Вучетић 1971: 212)

1. УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Чињеница је да се у време развијања првих предшколских програма у Србији, крајем 19. века, дешавају значајне промене у сагледавању значаја предшколског васпитања и образовања. Ове промене су конкретизоване у два правца друштвеног деловања. С једне стране, изражено је интересовање и потреба друштва за *отварањем забавишта*, која су тада била сегмент система школства, односно радила су при народним школама. Према *Закону о народним школама*, који је донет 1898. године, забавишта су тада представљала први степен нижих школа. С друге стране, јавила се потреба *системског повезивања породичног и институционалног предшколског васпитања и образовања деце*, која се припремају за полазак у школу. Тиме је већ у то време јасно детерминисана *припремна функција предшколског васпитања и образовања*, која и у савременим предшколским програмима представља приоритет.

Наравно да су постојећи друштвени проблеми знатно отежавали остваривање ових потреба. Реакционарне снаге у друштву су кочиле развој школства, а због недостатка материјалних средстава забавишта су споро отворана или су по отварању врло брзо затворана. Забавиље, које су радиле са децом предшколског узраста, су имале мноштво недоумица у вези са организацијом рада са децом. Мада је истакнут значај адекватне образовности и припремљености забавиља за рад са децом у забавиштима, могућности и средстава за њихово стручно усавршавање није било. Првенствено су се у раду руководиле искуствима старијих колегиница и интензивно су радиле на прикупљању методичког материјала, који су набављале из земаља у окружењу.

У таквим условима било је напредних појединаца који су указивали на значај друштвене бриге за децу предшколског узраста (М. Косовац, М. Стојшић, М. Малеташки). Они су се залагали за отварање забавишта и што већи обухват деце овим институцијама. Своја знања и искуства су уткали у прве писане материјале, који су у то време били једино упутство забавиљама како да раде са децом. У тим првим писаним материјалима, који нису били званични предшколски програми, истакнут је значај квалитетног рада забавиља са децом, без обзира на пол, етничку припадност и социјални статус, у функцији њихове добре припреме за полазак у школу. Тај рад је

морао бити организован првенствено *кроз игру*, рад и забаву. При том се посебно морало водити рачуна о деци чије васпитање у породици није адекватно, што може бити штетно за њихов целокупан даљи развој.

2. ОСНОВЕ ПЕДАГОШКОГ КОНТЕКСТА У КОЈЕМ СУ НАСТАЈАЛИ ПРВИ ПРЕДШКОЛСКИ ПРОГРАМИ У СРБИЈИ

У време националног буђења и постепеног ослобађања од турске и аустроугарске власти, када долази и до наглог развоја капитализма у Европи, у Србији су се дешавале снажне политичке и економске промене. У исто време се чине покушаји да се створе услови за напредак просвете и ширење школа по европском узору. Отвара се велики број државних школа, од основних до универзитета, а истовремено се јасно истиче значај и потреба организованог предшколског васпитања и отварања предшколских установа. Захваљујући знањима и искуствима младих људи који су се школовали у иностранству, постепено су се у круговима просветних радника шириле идеје о развоју и васпитању деце предшколског узраста, засноване на фребелијанским основама (Вучетић 1971; Копас-Вукашиновић 2010).

Идеје Фридриха Фребела (Friedrich Wilhelm August Fröbel) у основи имају појам дечјег развоја, односно његово смислено откривање. Наглашен је значај темељног познавања деце раних узраста, њиховог васпитања примереног могућностима, а у циљу дечјег хармоничног развоја. Квалитетан процес васпитања и дечијег развоја је могућ једино кроз игру и чулна искуства, применом пажљиво одабраног игровног (дидактичког) материјала. При том се не сме занемарити васпитно деловање породице на дете, које мора бити јединствено у односу на васпитање у предшколским установама, уз организовано просвећивање мајки (Каменов 1999). Систем утицаја на дете подразумева узлазну развојну линију, од смислене усклађености деловања са природом детета до његове стваралачке делатности, на старијим узрастима. Оваква делатност настаје из његове потребе за саморађањем (самосталним деловањем), која се код детета јавља врло рано у предшколском узрасту. Оваква самоделатност подстиче даљи саморазвој појединца, као и његово квалитетно изражавање и стварање. У извесном смислу, Фребел васпитање одређује као средство дечијег развоја и у њему види могућност максималног испољавања потенцијала сваког појединца. Игра, као основна активност предшколског детета, подразумева добро структурирану, подстицајну средину и правилно коришћење поменутог дидактичког материјала.

У ових неколико констатација које одређују фребелијанску основу на којој су засноване идеје и први програмски концепти о развоју и васпи-

тању предшколске деце у Србији, могуће је сагледати педагошки контекст и данас актуелних *Ойишћих основа ѓредшколској ѓројрама* (Министарство просвете и спорта, 2006).

Први предшколски програми у Србији су били незванични или полуванични. Недовољно конкретизовани, непотпуни, без јасних методичких упутстава за организацију активности са децом, али ипак са добрим и јасним педагошким опредељењем, представљали су ипак значајну полазну основу за развој система институционалног предшколског васпитања и образовања. Први незванични програм је била *Уредба о срћским вероисповедним забавишћима (Ојерајћ)*, који је припремио Мате Косовац, а који је 1890. године усвојен на *Ойишћој учитељској скуишћини срћских верозаконских учитеља из Мишћројолије карловачке*. У овом документу је већ у првом поглављу истакнут значај организације рада у забавишту на фребелијанским основама, а као основна функција оваког васпитања – правилан физички и духовни развој деце и њихова припрема за школску наставу. Овакве исходе је могуће остварити кроз игру и радне активности деце, посматрањем различитих предмета и слика, разговором о њима, причањем, певањем и радовима у врту (Копас-Вукашиновић 2010). Овим програмом су одређени просторни и материјални услови за рад забавишта, утврђена су права и обавезе оснивача установе (општина, задруга, породице, појединци), забавиља, родитеља и деце, подела деце у групе и план рада забавишта. Наглашен је значај квалитетног образовања забавиља, у Вишој девојачкој школи, а затим Заводу за образовање забавиља, које треба да раде са децом предшколског узраста. На крају овог програма су утврђена правила надзора и управе над забавиштем, од стране српске вероисповедне школске власти. Јасно је да је ова Уредба, из перспективе данашње концепције предшколских програма, представљала само нацрт за предстојеће предшколске програме у Србији.

Исте 1898. године, када је донет Закон о народним школама, којим је наложено да се у основним школама морају основати забавишта која ће похађати сва деца узраста од пет до седам година, Милан Стојшић, професор Српске Учитељске школе у Сомбору, припремио је и издао Градиво за разна занимања Српчади. Истакао је да деца треба да похађају забавиште већ од треће године живота, посебно она чији су родитељи заузети пословима или су немарни у васпитању своје деце. Први пут су у овом материјалу представљена искуства забавиља, кроз примере активности и занимања за децу, које је Стојшић брижљиво сакуписао и приредио (Стојшић 1898). Мада незваничан, овај програм завређује пажњу и представља својеврсни прелазни документ ка полуваничном програму, који је убрзо припремила Мила Малеташки (Збирка целокупног рада у српском вероисповедном забавишту за породице, забавишта и забавиље).

Високославни Школски савет је 1903. године одобрио „наставно градиво“ за српска вероисповедна забавишта и прописао да се забавиље морају строго придржавати овог градива и по њему децу васпитавати (Копас-Вукашиновић 2010). У овом програму први пут су јасно утврђени садржаји рада са децом у забавишту, који су распоређени по предметима. Такође је истакнуто да се ови садржаји морају реализовати кроз игру, постепеним преласком од познатог ка непознатом, уз очигледно представљање предмета и појава (Малеташки 1904). Мада систематизација игара за децу овим програмом није била утврђена, нити су дата упутства забавиљама како да користе играчке које су у материјалу само побројане, игра је подразумевала једино могућу адекватну активност за припрему деце за полазак у школу. Посебан допринос ове Збирке даљем развоју предшколских програма дају први пут утврђена општа методичка упутства за рад са децом, одређена за сваки предмет. Мада су она дата глобално, у смислу утврђених правила, могућих начина реализације активности по принципу очигледности, била су добар оријентир забавиљама шта и како треба радити са децом. Имајући у виду већ поменути чињеницу да су државна забавишта отворана при школама, не изненађује нас што је садржај овог програмског упутства био врло сличан школским програмима. Оно у чему се огледа његова специфичност и препознаје контекст предшколског програма јесте наглашена васпитна компонента у програму и изражена оријентација на јединствено деловање породице и школе у васпитању мале деце, чиме се и у то време овај предшколски програм знатно разликовао од школског, у којем је била наглашена образовна компонента.

У периоду од оснивања првих предшколских установа до Првог светског рата, ова три документа су представљала полазну основу за припрему званичних предшколских програма у Србији. Значајна је чињеница да су се основе педагошког контекста, у којем су ове претече предшколских програма настајале, задржале до данас и оне у измењеном облику егзистирају и у савременим предшколским курикулумима. То подразумева да се у њима и данас препознају основне Фребелове идеје о развоју и учењу деце предшколског узраста. Такође, игра је остала водећа активност деце у предшколским установама. Предшколско васпитање и образовање и данас има припремну функцију када је реч о припреми деце за полазак у школу. Не може се занемарити ни чињеница да јединствено деловање породице и предшколске установе представља основ за квалитетан дечји развој.

3. ОСНОВЕ ПЕДАГОШКОГ КОНТЕКСТА АКТУЕЛНОГ ПРЕДШКОЛСКОГ ПРОГРАМА У СРБИЈИ

Предшколски програми у Србији су током развоја предшколских установа и система предшколског васпитања и образовања трпели значајне системске и организационе промене. Међутим, без обзира на ове промене, у данас актуелном предшколском програму у Србији (*Општије основе њредшколског програма* 2006) су евидентни елементи који су забележени и у првим предшколским програмима, а који завређују пажњу како васпитача у предшколским установама, тако и истраживача педагошке теорије. Ова констатација потврђује чињеницу да је развој предшколских програма у Србији, хронолошки посматрано, текао узлазном линијом, те да у њима постоје елементи садржаја и структуре који су и данас вредни пажње, који се не смеју занемарити, нити се могу одредити као иновације савремених предшколских курикулума. Нажалост, данас постоји тенденција да се занемарују или заборављају одавно препознате, примењене и проверене вредности педагошке теорије и праксе, које се у извесном смислу измењене и осавремењене, неоправдано квалификују као новине, што ни у ком смислу не могу бити. Наравно да идеје које продиру из иностраних савремених система предшколског васпитања и образовања треба искористити, колико је могуће, али се оне морају прилагодити условима у којима егзистирају предшколске установе у Србији, као и педагошком контексту у којем је настајао и развијао се наш систем предшколског васпитања и образовања.

У овом делу рада покушаћемо да представимо садржај и структуру *Општијих основа њредшколског програма*, али само у односу на делове садржаја који потврђују нашу констатацију да се извесни његови елементи могу препознати и у некадашњим предшколским програмима у Србији, што потврђује њихову вредност и значај за развој и учење предшколског детета. Такође, оваквом компарацијом је учињен покушај да се подстакну интересовања истраживача да отргну од заборава све оно што је до сада учињено у домену развоја и унапређивања предшколских програма у Србији и истакну значај ових сазнања за даље унапређивање педагошке праксе. Ради квалитетније конкретизације садржаја који следе, поменута компарација ће бити урађена у контексту захтева за развој савремених предшколских курикулума.

Пре свега треба истаћи идентичност у узрасним оријентацијама, о којима воде рачуна аутори првих и данас актуелног предшколског програма. Милан Стојшић у свом незваничном програму јасно наглашава да се деца морају васпитавати од треће до седме године живота и то у посебним установама (забавиштима), у којима ће забавиље свесно и систематично да утичу на развој сваког детета (Стојшић 1898). Такође, актуелни модели

предшколског васпитања и образовања подразумевају основе програма предшколског васпитања и образовања деце од три године до њиховог укључивања у програм припреме за школу. Мада су у *Општим основа предшколској програма* утврђене и основе васпитања и неге деце узраста од шест месеци до три године, оне су постављене у општем контексту, ван програмских модела, што потврђује посебан значај развоја предшколског детета од треће године живота, а на шта указују и развојне специфичности овог узраста (пластичност, егоцентризам, синкретичка социјабилност и друге). При том не треба занемарити чињеницу да је у *Општим основа* Мате Косовца забележено да забавишта могу похађати деца узраста од две године и шест месеци.

Заједничке одлике Модела А и Модела Б *Општих основа предшколској програма* су представљене кроз базичне *функције предшколске установе*, међу којима су јасно наглашене и оне које препознајемо у првим предшколским програмима у Србији: 1) обезбеђивање *средине и услова за њихов развој* сваког предшколског детета, унапређивање његовог *физичког и менталног здравља*; 2) предшколска установа као *дојунa њиховог васпитања* и помоћ родитељима у заштити и образовању деце; 3) *компензаторска функција* предшколске установе, којом се ублажавају економске, културне, образовне и здравствене разлике међу децом и њиховим породицама; 4) *припремна функција установе*, у смислу опште и посебне припреме деце за полазак у основну школу (Министарство просвете и спорта, 2006). Ове функције савремене предшколске установе су јасно истакнуте и у првим предшколским програмима, али кроз циљне оријентације, што потврђује нашу констатацију да се о њима водило рачуна од самог почетка оснивања првих предшколских установа у Србији.

У заједничким основама поменутих модела утврђена су и *начела васпитно-образовног рада* у предшколским установама. Истаћи ћемо само она начела која препознајемо и у првим незваничним и полузваничним програмима (Министарство просвете и спорта, 2006).

а) *Начело њиховог и њиховог развоја*, које се препознаје кроз више развојних аспеката. Осим некада утврђеног значаја физичког, интелектуалног и моралног развоја, данас су у предшколским програмима јасно утврђени социјални, емоционални и развој комуникације и стваралаштва. Међутим, треба нагласити да се у првим предшколским програмима, кроз циљеве и задатке за поједине предмете и занимања, могу препознати основе и ових аспеката. Милан Стојшић у свом *Градиву за разна занимања сричади* наводи примере активности и занимања у којима деца кроз игру стварају, а да при том развијају своје вештине и оштроумље (Стојшић 1898). У Збирци Миле Малеташки је забележен значај друштвених игара за развој „заједничких дечијих емоција“, те да оне подстичу децу на љубав, „добро и скромно

владање“ (Малеташки, према Копас-Вукашиновић 2010:29). Праћење и подстицање индивидуалног дечјег развоја подразумева савремен концепт предшколског васпитања и образовања и чини саставни део овог процеса. Јасно је да васпитач мора да има увид у могућности и знања сваког детета, како оно учи, како се понаша у различитим ситуацијама и како приступа проблемима. Ова сазнања васпитач користи као полазишта за планирање активности са децом, да их подстакне да до максимума развијају своје потенцијале (Министарство просвете и спорта, 2006).

б) *Начело усклађености са узрасним и индивидуалним карактеристикама деце*. У поменутиим првим предшколским програмима у Србији је такође наглашен индивидуални приступ малом детету, те да занимања морају бити примерена њиховом физичком и душевном развоју, да у програму морају постојати разноликости, јер се он мора реализовати тако да код сваког детета подстиче развој његових снага и способности (Стојшић 1898). Наглашена је потреба да намештај за децу (клубе, столови и столице) мора бити примерен њиховом узрасту (Вучетић 1971). Данас је у актуелним моделима јасно утврђен захтев за индивидуални приступ детету, чиме се доприноси „повећању ефикасности подучавања, ангажовању персоналних личних процеса, улазак у зону наредног развоја“ (Министарство просвете и спорта, 2006: 19).

в) *Начело животиности* датира још од Јана Амоса Коменског, који је истицао да у васпитању и образовању деце свака животна ситуација мора имати одређене ефекте. Ова идеја се протеже у свим предшколским програмима и представља основу за развој савремених курикулума. Тако је она нашла своје место и у незваничним предшколским програмима у Србији. М. Косовац у првом делу *Опџератиа* тврди да забавиште помаже дечје васпитање до поласка у школу и да је једино посматрањем и разговором о различитим предметима, појавама и сликама могуће остварити циљ забавишта – да развија дечје тело, чула и дух, и да припреми децу за наставу у основној школи (Вучетић 1971). За овакав рад М. Малеташки припрема и конкретна упутства васпитачима за организовање очигледне наставе (нпр. да треба водити рачуна шта ће детету код посматрања предмета највише привући пажњу, када год је могуће за посматрање користити природне материјале и др.) (Малеташки 1905). Данас је у актуелним програмским моделима наглашен специфичан начин учења деце предшколског узраста, што подразумева да дете учи путем интеракције са социјалном и физичком средином, на тај начин стиче сазнања и искуства, на основу којих развија своје начине деловања у окружењу (Министарство просвете и спорта, 2006).

г) *Начело поштивоња и култивисања дечје ипре*. М. Малеташки, у припреми своје *Збирке*, полази од става да је игра детета, прва његова активност и најмоћније средство за његов телесни и душевни развој и напредак“.

Детету се чини да је цео живот игра и све што ради, ради кроз игру, усваја прве појмове, стиче прве слике о свету. Једино кроз игру „малиша се може, како телесно тако душевно – без икаквог и најмањег напрезања, спремити за основну школу“ (Малеташки 1904: 278). У *Ойиштим основама ђредиколској ђројрама* јасно је детерминисано начело организације учења кроз игру и откривање, јер кроз игру дете има могућност да истражује околину, проверава сопствено искуство, проналази нове обрасце понашања и деловања (Министарство просвете и спорта, 2006: 29). Такође су јасно утврђени задаци васпитача у односу на организацију дечје игре (да игра својим правилима и организацијом буде подстицајна за дете, да се у игри ангажује што више дечијих потенцијала, да се створе услови да дечја игра буде слободна и спонтана, да кроз игру деца уживају у различитим улогама, да игролике активности постепено прерастају у игру, уз иницијативу и потпуно ангажовање детета, итд.) (Министарство просвете и спорта, 2006: 52–54).

д) *Начело активирања и ђосјейеној осамостјалывања деце*. У свом незваничном програму Стојшић наводи примере активности и занимања у којима деца кроз игру сама раде. М. Малеташки такође задатак осамостаљывања деце сагледава кроз њихову припрему за полазак у школу, а у својим упутствима за рад васпитачу истиче значај подстицања дечје радозналости, уз коришћење метода показивања и приказивања. Данас, у актуелном предшколском програму, осамостаљывање деце подразумева комплексне задатке васпитача, од стварања услова за самостално деловање сваког детета према личним интересовањима, слободног и самосталног испитивања и тумачења појава и процеса, развијања свести детета о различитим могућностима деловања, стварања услова у којима ће деца да увежбавају способности које су им потребне за сналажење у свакодневним активностима, до њихове спремности за полазак у школу (Министарство просвете и спорта, 2006).

Када је реч о захтевима за развој савремених предшколских програма (курукулума), теоријски контекст је могуће сагледати кроз неколико основних одредница, којима се квалитетно могу повезати педагошке идеје, од оснивања првих предшколских програма до данас. Ове идеје представиће мо кроз следеће констатације.

1. Курикулум представља једно од најважнијих средстава за квалитетно и равноправно образовање и васпитање свих, као одраз времена, друштва и културе, али и модел пројекције за будуће друштво и образовање. Полазећи од теорија дечјег учења и развоја, друштвених промена и потенцијала деце, евидентна је *ђошреба стјалној ђрилајођавања и мењања курикулума*, у складу са захтевима времена у којем настају, а у циљу унапређивања педагошко-методичке теорије и праксе (Клеменовић 2009).

2. Курикулуми представљају „оквир за формирање различитих модела васпитања“ и подразумевају *повезаност елемената његове структуре* (циљева, задатака, садржаја, активности), уз контролу резултата учења и систематизацију унутар курикулума (Савовић 2009).

3. Савремени предшколски курикулум подразумева стварање услова у којима ће *деца јединствено деловати и бити активни сарадници* у сопственом учењу и процени сопствених постигнућа, спремна да конструишу и представљају знање и искуство на различите начине (Primary Programs Framework, 2007).

4. Имајући у виду чињеницу да се највећи број дечјих способности за учење развија у предшколском периоду, неопходно је да савремени предшколски програми (курикулуми) имају карактер *развојних програма*, уз могућност њиховог прилагођавања дечијим потребама и могућностима (Dryden i Vos 2004).

4. ЗАКЉУЧАК

Од оснивања првих предшколских установа до данас, садржај и структура предшколских програма су трпели значајне системске и структуралне промене, уз перманентну потребу за конкретизацијом и усложњавањем елемената структуре програма. У различитим друштвеним околностима мењали су се и развијали предшколски програми у Србији, а да је при том у њима опстајао и био препознатљив општи педагошки контекст, (основне идеје о развоју и учењу деце предшколског узраста, припремна функција предшколске установе, јединствено деловање породице и установе). Ове идеје су опстајале у свим предшколским програмима у Србији, који су били и данас су засновани на фребелијанским основама.

Имајући у виду чињеницу да се савремени предшколски програми конкретизују у складу са потребама савременог друштва, могућностима родитеља и деце, а да се при том често заборављају основна полазишта програма која су увек била актуелна, циљ нашег истраживања је био да се утврди колико садржај и структура првих предшколских програма данас одређују концепт савремених предшколских курикулума. Полазишта за ово истраживање су пронађена у првим незваничним и полузваничним предшколским програмима, који су од друге половине 19. века настајали на територији тадашње Србије.

Резултати истраживања потврђују нашу претпоставку да педагошки контекст у којем су настајали први предшколски програми у Србији значајно одређују и концепт савремених предшколских курикулума. У односу на данас актуелни предшколски програм у Србији, овај контекст се препознаје у његовим различитим сегментима, од циљних оријентација, утврђе-

них функција предшколске установе, начела васпитно-образовног рада, до методичког приступа у организацији активности.

Овакав закључак може подстаћи истраживаче да се озбиљније позабаве питањима иновација у систему предшколског васпитања и образовања, шта оне подразумевају, колико оне реално јесу новине у односу на оно што је некада детерминисало концепт предшколских програма. Значајно је и питање колико се данас у савременим курикулумима зналачки руководимо вредностима које су егзистирале на самом почетку стварања и развијања предшколских установа и програма у Србији, а које нам у тумачењу и реализацији савремених курикулума могу бити од користи.

ЛИТЕРАТУРА

Вучетић (1971): Милена Вучетић, Прилог историји предшколског васпитања у Војводини, *Предшколско гетје*, бр. 2 (211–222).

Dryden i Vos (2004): Gordon Dryden, Jeannette Vos, *Revolucija u ucenju: kako prmeniti način na koji svet uči*, Београд: Тимграф.

Каменов (1999): Емил Каменов, *Предшколска педагогија, Књига прва*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.

Клеменовић (2009): Јасмина Клеменовић, *Савремени предшколски програми*, Нови Сад: Савез педагошких друштава Војводине. Вршац: Висока школа струковних студија за образовање васпитача.

Копас-Вукашиновић (2010): Емина Копас-Вукашиновић, *Предшколски програми у Србији*, Јагодина: Педагошки факултет.

Малеташки(1904): Мила Малеташки, Забавиште – збирка целокупног рада у српским вероисповедним забавиштима за породице, забавишта и забавиље, *Школски огјек*, бр.17–24.

Малеташки (1905): Мила Малеташки, Забавиште – збирка целокупног рада у српским вероисповедним забавиштима за породице, забавишта и забавиље, *Школски огјек*, бр. 1–24.

Министарство просвете и спорта Републике Србије (2006): *Правилник о Ошћим основама предшколској програма*, Београд: Просветни преглед.

Primary Programs Framework for teaching and Learning – Guiding Principles: Teacher Suggestions and Self-reflection (2007), Alberta: Alberta Education, Canada. Retrieved in October 2013, from: http://www.education.alberta.ca/media/656622/guide_teacher.pdf

Савовић (2009): Бранка Савовић, Дискурс предшколске установе: курикулум, модел, организација и евалуација рада, у: Копас-Вукашиновић, Е. (прир.), *Перспективе квалитетној развоја предшколској дејешта*, Јагодина: Педагошки факултет.

Стојшић (1898): Милан Стојшић, *Градиво за разна занимања сричади*, Сомбор: Штампарија Фердинанда Битермана и сина.

Emina M. Kopas-Vukašinović

University of Kragujevac

Faculty of Education in Jagodina

THE FIRST PRESCHOOL PROGRAMS IN SERBIA AS THE STARTING POINT FOR CONTEMPORARY PRESCHOOL CURRICULUMS

Summary: This paper presents the bases of pedagogical context of the first preschool programs in Serbia and the current programming models. These bases form the discussion of ideas for the realization of contemporary preschool curriculums. In this manner, the same theoretical starting points for the development of preschool programs have been reviewed through three different concepts. The intention was to determine how the content and the structure of the first preschool programs in Serbia define the concept of contemporary preschool curriculums. The starting points for this study were found in the first unofficial and semi-official preschool programs, which emerged in the second half of the nineteenth century on the territory of Serbia of that time. It has been confirmed that the once current pedagogical ideas are still recognized in contemporary programming concepts. Identical starting points in the methodical approach to the organization of activities with children were reviewed, as well as the definition of functions of preschool institutions and principles of preschool upbringing and education.

Keywords: preschool program, contemporary curriculum, social context, pedagogical context, starting points for the development of programs (curriculums).